

Sociala investeringar

Det övergripande målet för den nationella folkhälsopolitiken är att skapa samhällliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. I regeringens proposition Mål för folkhälsan¹ som antogs i riksdagen 2003 anges att det är särskilt angeläget att folkhälsan förbättras för de grupper i befolkningen som är mest utsatta för ohälsa. Sociala investeringar verkar nu sedan några år tillbaka att vara ett medel i ropet för att nå detta mål vilket går hand i hand med det upprop som pågår i spåren efter budskapet att orättvisa ojämlikheter i hälsa bör minska, som år 2008 uttrycktes av WHO:s kommission *Commission on the social determinants of health* i rapporten *Closing the gap in a generation*.² Begreppet sociala investeringar är idag fortfarande så pass nytt att det inte finns med i Wikipedia, och detta temanummer kan ses som ett uppsamlande av en del av den teoretiska och praktiska kunskap som finns i ämnet idag.

Sociala investeringar handlar i korthet om att insatser för barn och unga, och även tidiga insatser för andra målgrupper, bör ses som en investering och inte som en utgiftspost. Detta utifrån att ur ett långsiktigt perspektiv så blir kostnaderna för samhället mycket större om man inte gör de nödvändiga insatserna tidigt utan istället sätter in dem sent med tveksam effekt. Ingvar Nilsson har kommit att personifiera begreppet sociala investeringar och

han inleder detta temanummer med att i *Sociala investeringar – en metod att uppfylla kommunallagens krav på god ekonomisk hushållning* beskriva begreppet sociala investeringar så som det används idag, samt med att förklara hur vi med en mindre tankekurva kan göra en annan tolkning av kommunallagens krav på en god ekonomisk hushållning än den som idag är gängse. Han gör också en resumé av det arbete med sociala investeringar som påbörjats och pågår i landet, och delar med sig av hur han ser på vilken riktning arbetet bör ta i framtiden för att det inte ska komma att bli enbart en tillfällig fluga.

Detta temanummer rör framförallt sociala investeringar som sker inom ramen för offentligt finansierad verksamhet, och i Sverige ligger en stor del av välfärdsverksamheten på kommunal nivå. I *Sociala investeringsfonder – ett nytt sätt att styra kommunalt förändringsarbete?* påtalar Lars Hultkrantz behovet av utvecklade arbetssätt i de svenska kommunerna för bättre kvalitet och resultat till rimliga kostnader. De sociala investeringsfonder som nu inrättas kan enligt Hultkrantz vara ett bra sätt för kommunerna att utveckla förmågan att själva analysera och prioritera lämpliga insatser samt att utveckla metoder för systematisk uppföljning som kan ses som nödvändig för att få till stånd lärande från de egna verksamheterna.

Den kunskapsmyndighet i Sverige

¹ Proposition 2002/03:35. 2002. Mål för folkhälsan.

² World Health Organization, Commission on social determinants of health (2008). *Closing the gap in a generation. Health equity through action on the social determinants of health*. Geneva, World Health Organization.

som har det övergripande ansvaret att nå målet för den svenska folkhälsopolitiken är den nyligen inrättade Folkhälsomyndigheten. I *Sociala investeringar för jämlikhet i hälsa. Vad är nytt ur folkhälsoperspektivet?* beskriver Anna Månsdotter och Pia Lindeskog myndighetens roll i arbetet för en ökad jämlikhet i hälsa utifrån en diskussion om begreppen sociala determinanter, sociala investeringar och social hållbarhet ur ett traditionellt folkhälsoperspektiv. Författarna konstaterar att begreppen i sig inte representerar något nytt för folkhälsoområdet men bidrar till ett ökat fokus på hälsans ojämlikhet och hållbar utveckling, och att myndighetens roll är att presentera fakta på ett sätt som ger politiker möjlighet att fatta informerade beslut. Vidare ger författarna ett antal utvecklingsförslag för den analytiska utveckling som behövs för uppföljning och utvärdering av jämlikhet i hälsa, innefattande val av ojämlikhetsmått, val av hälsomått, epidemiologisk analys och utvärdering av insatser.

Sveriges kommuner och landsting (SKL) är den instans på nationell nivå som tydligast har engagerat sig i ämnesområdet sociala investeringar. Grundat på överenskommelser med Sveriges regering har SKL med inriktning på tidiga insatser för barn och unga drivit först Modellområdesprojektet och sedan Psyk – psykisk hälsa barn och unga. I *Sociala investeringar – från dröm till verklighet* beskriver Tomas Bokström, Fredrik Lindencrona och Ing-Marie

Wieselgren hur de i och med detta kom in på begreppet sociala investeringar genom ett samarbete med Ingvar Nilsson och Anders Wadeskog, där socioekonomiska beräkningar för två olika tänkbara scenarier för en pojke med ADHD togs fram för att beräkna hur mycket samhället kunde tjäna på om insatserna gjordes tidigt och samordnat istället för sent och dåligt koordinerade.³ När sedan ett antal kommuner med Norrköping i spetsen startade sociala investeringsfonder var det naturligt för SKL att engagera sig i detta utvecklingsarbete som en samordnande instans. Författarna delar med sig av sina lärdomar, och menar bland annat att behovsanalys, urval av insatser och uppföljning och utvärdering är de områden som måste förbättras för att arbetet med sociala investeringar ska kunna få den framgång det förtjänar i framtiden.

Ett antal kommuner har varit pionjärer i arbetet med sociala investeringar, och i detta temanummer finns erfarenheter från de mest framträdande kommunerna samlade för att ge inspiration till andra kommuner och alla andra som vill veta mer om hur man rent praktiskt kan arbeta med sociala investeringar. Norrköpings kommun har gjort sig känd som den kommun som år 2010 var först med att skapa en social investeringsfond med sin intressanta återföringsmodell, vilken beskrivs av Louise Källbom i *Norrköpings sociala investeringsfond*. Men i nästa artikel *Lönsamt folkhälsoarbete i Nynäshamn* av Siv Jatko får vi veta att Nynäshamns kommun redan

³ Resultatet finns beskrivet i Nilsson och Nilsson-Lundmark (2013). *ADHD ur ett socioekonomiskt perspektiv*. Socialmedicinsk tidskrift 90;3:410-23.

år 2006 skapade en folkhälsofond som i stort påminner om en social investeringsfond – i artikeln får vi veta mer om hur man arbetar med sociala investeringar i Nynäshamn.

Malmö stad har gjort sig känd som en pionjär i och med inrättandet av en egen lokal kommission med inspiration från WHO-kommissionen som nämns ovan. I *Sociala investeringar med Malmö som exempel* beskriver Anna Balkfors, Susanna Jakobsson, Bjarne Stenquist och Erik Wesser Malmö stads arbete med sociala investeringar, där flera initiativ pågår som en följd av Malmökommissionens slutsatser. I detta arbete ingår exempelvis tre sociala investeringsfonder med en sammanlagd budget på 100 miljoner kronor; en pågående utredning av hur sociala investeringar kan värderas genom hälso- och samhällsekonomiska beräkningar; samt hur perspektivet kan följas upp i en hållbarhetsredovisning. Vidare beskrivs ett konkret exempel av hur fysiska investeringar kan användas som hävstång för att också nå sociala mål ur ett socialt investeringsperspektiv, nämligen Bygga om dialogen som avser att med hjälp av arbetskraft rekryterad bland arbetslösa hyresgäster bygga en ny fastighet i miljonprogramsområdet Lindängen i Malmö.

Ale kommun är ytterligare en pionjär i utvecklingsarbetet med sociala investeringar. I artikeln *Vad är sociala investeringar, och hur integrerar man det i organisationsarbetet i Ale kommun?* beskriver Björn Bärbur, Birgitta Augustsson, Mikael Berglund, Paula Örn och Boel Holgersson hur de i detta arbete flera gånger

har fått börja om, och att de idag i tvärpolitiskt samarbete bygger en utvecklingsorganisation för sociala investeringar. Till exempel planeras för närvarande en sk dubbelmodell av den sociala investeringsbudgeten, innefattande en fondmodell och en ramanslagsmodell. Syftet med denna modell är både att skapa incitament för gränsöverskridande samarbete i den egna organisationen som snabbt skapar mänskliga och ekonomiska vinster, och att skapa förutsättningar för långsiktigt samarbete även med parter utanför den egna organisationen.

Även Trelleborgs kommun var tidigt ute med att inrätta en social investeringsfond, men i *Socioekonomiska beräkningar som opinionsbildare – Trelleborgs kommuns strategiska arbete med socioekonomiska beräkningar som utgångspunkt* beskriver Ola Johnsson framförallt det opinionsbildande arbete som bedrivs för att sprida kunskapen om vilka kostnadsbesparingar som kan göras med ett socialt investeringsperspektiv till aktörer utanför kommunens verksamheter och gränser.

Vidare beskriver Kjell Lidholm och Anna-Maria Stålgren Patiño i artikeln *Det är ju så självklart med tidiga insatser. Men ändå så svårt! Om Hedemora kommuns arbete med sociala investeringar* det ibland mödosamma arbete som Hedemora gjort och gör för att minska utanförskapet för unga. Inom ramen för SKLs Modellområdesprojekt på temat Tidiga insatser gjorde elevhälsan i kommunen först en kartläggning som visade på tydliga utvecklingsbehov avseende samverkan mellan olika

organisationer som arbetar med barn. I artikeln beskrivs både utmaningar och de framgångsrika åtgärder som gjorts för att öka samverkan, exempelvis finns nu en förvaltningsövergripande ledningsorganisation som styr den insatsbudget för socioekonomiska investeringar som kommunen nyligen beslutat om.

I Sverige är det, som framgår i detta temanummer, framförallt kommunala verksamheter som varit först ut i arbetet med sociala investeringar och sociala investeringsfonder. Men i Sörmland har landstinget tagit på sig den samordnande rollen i detta arbete genom att tillsammans med länets kommuner starta utbildningar i ämnet. I artikeln *Att investera i framtiden – en utbildningssatsning i Sörmland för kommuner och landsting om stuprörens och kortsiktighetens prislapp* beskriver Monica Pärus och Åsa Ranung denna utbildningssatsning, som innehåller både ett ”strategispår” för politiker och ett ”hantverksspår” för tjänstemän.

Slutligen innehåller detta temanummer om sociala investeringar två artiklar från de två regioner i Sverige som har beslutat om inrättande av sociala investeringsfonder, nämligen Region Skåne och Västra Götalandsregionen. Artikeln *Region Skånes sociala investeringsfond* av Tommy Aspegren, Christina Thell, Sara Lindeberg och Elisabeth Bengtsson beskriver den sociala investeringsfonden i Skåne som ett medel för att rikta fokus mot bakomliggande orsaksfaktorer som påverkar människors sociala förutsättningar i livet. Med den sociala investeringsfonden har Region Skåne

prövat en praktisk form för tillämpning av ett socialt investeringsperspektiv där ”vinsterna” inte nödvändigtvis hämtas hem i den egna organisationen utan också kan komma andra verksamheter till del, vilket kan anses vara motiverat utifrån det regionala utvecklingsuppdraget.

I Västra Götalandsregionen har man beslutat att inrätta en social investeringsfond i samarbete med kommunerna, och formerna för denna fond håller för närvarande på att utredas. Maria Gäbel och Göran Henriksson beskriver i artikeln *Västra Götalandsregionens arbete med sociala investeringar* den pågående processen med och utmaningarna i detta arbete. Tre utvecklingsområden för hur sociala investeringsmedel ska kunna bidra till en hållbar utveckling i Västra Götaland har identifierats, vilka innefattar utveckling av metoder för investeringsplaner, identifiering av modeller för samverkan mellan olika huvudmän, samt former för hur forskarsamhället kan bidra till kunskapsutvecklingen av sociala investeringar som förbättrar barns förmåga att klara sin skolgång.

Sara Lindeberg
Temaredaktör